

Véghseő Tamás

Eszterházy Károly és a görögkatolikusok

Az előadásomban bemutatásra kerülő problematika – Eger nagy főpásztorának kapcsolata az egyházmegyéje területén élő görögkatolikusokkal – időben Eszterházy Károly püspök majd négy évtizedig tartó egri főpásztori szolgálatának első évtizedére korlátozódik. A Munkácsi Egyházmegye 1771-ben történt kánoni felállítása, vagyis a görögkatolikusok egyházkormányzati és egyházszervezeti helyzetének rendezése Mária Terézia részéről, vízválasztó előadásom témája szempontjából. Az 1762 és 1771 közötti eseményekben és fordulatokban gazdag szűk évtizedhez képest a Munkácsi Egyházmegye felállítása és az Eszterházy Károly halála közötti huszonnyolc esztendő szinte eseménytelennek nevezhető, már ami Eszterházy Károly és a görögkatolikusok kapcsolatrendszerét illeti.

Ha röviden össze akarjuk foglalni az 1762 és 1771 közötti évek – témánk szempontjából releváns – eseménysorát, ezt a megállapítást kell tennünk: Eszterházy püspök szoros ellenőrzés alatt kívánja tartani az egyházmegyéje területén élő görögkatolikusok életét és mindent megtesz annak érdekében, hogy megghiúsítsa az önálló egyházkormányzati egységre, vagyis egy kánonilag is felállított, Munkács székhelyű görögkatolikus püspökség létrehozására irányuló törekvéseiket. Eszterházy püspök elképzeléseit védve nem csak a görögkatolikusokkal vállal konfliktusokat, hanem magával Mária Teréziával is, akivel szemben végül 1771-ben alulmarad. A Szentszék beleegyezésével megalapításra kerül a Munkácsi Egyházmegye, s a görögkatolikusok kikerülnek az egri püspök joghatósága alól.

Előadásomban nem csak ezen évek eseménysorát kívánom bemutatni, hanem az előzményeket is. Eszterházy püspök ugyanis Egerbe érkezve a görögkatolikus kérdésben nem hoz alapvető változásokat, hanem egy évtizedekkel korábban kialakult irányvonallal és jogi állásponttal azonosulva hoz intézkedéseket. Igaz, ezek az intézkedé-

sek mind tartalmukban, mind pedig stílusukban Eszterházy püspök személyiségéből fakadóan hozzájárultak a korábban is konfliktusokkal terhelt kérdés további súlyosbodásához.

Az egri püspökök és a görögkatolikusok kapcsolatának alapja az a tény, hogy a Magyar Királyság északkeleti vármegyéibe egyre nagyobb létszámban beszivárgó, döntő többségükben ruszin nemzetiségű bizánci szertartású keresztények az Egri Egyházmegye területén élnek.¹ Ez alól csak a Szepességbe betelepülők, tehát az Esztergomi Főegyházmegye területére beköltözők képeznek kivételt. A betelepülések/telepítések dinamikájának és természetének megfelelően az új, kizárólag falusi közösségek egyházszervezete rendkívül kezdetleges. Nem csak papjaikat, de sok esetben még szétszerelhető fatemplomaikat is a Kárpátokon túlról, származási helyeikről hozzák. A parochiális szintnél magasabb egyházszervezeti szintet a munkácsi monostorban élő bazilita szerzetesek alkotják, kiknek előjárója a 15. század végétől kezdődően püspöki rangban áll, és a munkácsi uradalom aktuális tulajdonosainak kegyéből de facto püspöki joghatóságot gyakorol. Ezen közösségek sorsa, egyházi élete, fejlődése iránt hosszú időn át senki se mutatott komolyabb érdeklődést, hiszen „szakadárok” lévén mind egyházi, mind pedig közjogi szempontból kívül estek az érdeklődés homlokterén.

Ezen a felekezetszerveződés kora változtat. A 17. század első évtizedeiben a tridenti reform következtében modern felekezetté szerveződött katolicizmus, illetve a térségben erős pozíciókkal rendelkező református egyház egyaránt foglalkozni kezdett a bizánci szertartású közösségek lehetséges integrációjának kérdésével. A két nagy felekezet közvetlen szomszédságában élő bizánci szertartású közösségek kulturális, társadalmi elmaradottsága, egyházi életének

¹ A munkácsi püspökség történetéhez mindmáig nélkülözhetetlen monográfia és forráskiadás Hodinka Antaltól: HODINKA Antal, *A munkácsi görög-katolikus püspökség története*, Budapest 1910 és Uő, *A munkácsi görög szertartású püspökség okmánytára*, Ungvár 1911. A görögkatolikus egyház kialakulásának és korai fejlődésének legújabb feldolgozása: VÉGHSEŐ Tamás, „...mint igaz egyházi ember...” *A történelmi Munkácsi Egyházmegye görög katolikus egyházának létrejötte és 17. századi fejlődése*, Nyíregyháza, 2011 (Collectanea Athanasiana I/4).

rémisztő hiányosságai szembetűnőek voltak a kortársak számára, ami arra ösztönözte a jóérzésű katolikus és a református világi és egyházi vezetőket, hogy kezdeményezzék azok integrációját, és ezáltal felemelkedését. A református alternatíva bemutatásától most idő hiányában eltekintek, csak annyit jegyzek meg, hogy megvalósítása érdekében komoly lépések történtek.²

A régióban élő bizánci szertartású közösségek katolikus egyházba történő integrációja akkor bizonyult sikeresnek, amikor a helyileg illetékes egri püspök, Lippay György karolta fel az ügyet. 1637-től egri püspökként, 1642-től pedig esztergomi érsekként bátorítja Taraszovics Bazil püspököt, majd pedig utódját Parthén Pétert a katolikus egyházzal való egység elfogadására, az unió eszméjének propagálására a papság és a nép körében, illetve kitartásra az egyre súlyosbodó nehézségek közepette. Lippay, illetve utódai Jakusich György és Kisdi Benedek az 1646-os ungvári unióban megszülető görögkatolikus közösség egyházkormányzati egységének magától értetődően a munkácsi püspökséget tekintti, ami a görögkatolikus püspök teljes joghatósággal kormányoz. Lippay érsek az 1650-es években felszínre került jogi aggályokat a püspökség gyors kánoni megalapításával kívánja orvosoltatni, amennyiben az egyáltalán szükséges. A Lippay érseket 1666-ban követő Szelepchényi Györgynek, illetve a bécsi udvarnak is az volt az álláspontja, hogy a munkácsi püspökség létezik, ahogyan az Parthén püspök utódjának kinevezési irataiból is kiolvasható.³ Az 1664 (Parthén püspök halála) és 1689 (De Camillis püspök kinevezése) közötti zűrzavaros időszak, mikor alkalmatlannak bizonyult püspökjelöltek, helynökök, adminisztrátorok egész sora váltotta egymást, egy nagyon komoly következménnyel járt. Az 1680-as években a magyar egyházpolitikát irányító Kollonich Lipót meggyőződésévé vált, hogy a görögkatolikus egyház integrációjára és felemelésére sokkal több időre van szükség. Ezen meggyőződés gyakorlati következménye az

² Bővebben: VÉGHSEŐ, „...mint igaz egyházi ember...”, i. m., 64–67.

³ Uo. 82–84.

Einrichtungswerkbe⁴ is bekerült: a görögkatolikusok egyházkormányzati önállósága nem időszerű, szükség van arra, hogy a területileg illetékes latin főpásztorok joghatósága és gyámsága alatt álljanak.⁵

Ezt az elképzelést első alkalommal 1689-ben, De Camillis püspök kinevezésekor ültette át a gyakorlatba.⁶ A görög főpásztor a pápától apostoli vikáriusi kinevezést kapott, melynek értelmében közvetlenül a Szentszéknek volt alárendelve. Bécsben azonban Kollonich olyan kinevezést állítatott ki a kancelláriával, mely ugyan a munkácsi püspöki székre szólt, viszont tartalmazta azt a kitételet is, mely szerint a kinevezett püspök engedelmességgel tartozik a területileg illetékes latin szertartású főpásztornak. Amikor De Camillis püspök megérkezett az egyházmegye területére, ott Kollonich bíboros megbízásából Benkovich Ágoston váradi püspök és leleszi prépost, a görögkatolikusok nagy pártfogója fogadta. Elolvassa a két, egymásnak ellentmondó kinevező okmányt, azt a bölcs tanácsot adta a mit sem sejtő görög püspöknek, hogy azokat jól tegye el és senkinek se mutassa meg...⁷

De Camillis nem tulajdonított különösebb jelentőséget az ellentmondásnak, mert őt Kollonich bíboros hozta Magyarországnak és az ő személyében azonosította azt a területileg illetékes főpásztort, akinek engedelmességgel tartozik. Ezt a meggyőződést maga Kollonich alakította ki benne, amikor a joghatósági viszonyokról érdeklődő De Camillisnek még Rómában azt – az egyébként minden

⁴ KALMÁR János, VARGA J. János, *A magyar királyság berendezésének műve*. Függelék: *A pozsonyi rendi bizottság tervezete. Az ún. „Magyar Einrichtungswerk”*. Budapest, 1993, Magyar Történelmi Társulat (Századok Füzetek, 1.); KALMÁR János, VARGA J. János, *Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn 1688–1690*. Stuttgart, Steiner Verlag (Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa, 39.)

⁵ VARGA J. János, *Berendezkedési tervezetek Magyarországon a török kiűzésének korában. Az Einrichtungswerk*, Századok 125 (1991), 449–488.

⁶ A De Camillis-korszakot bemutató tanulmánykötet: *Rómából Hungáriába. A De Camillis János József munkácsi püspök halálának 300. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai*, szerk. VÉGHSEŐ Tamás, Nyíregyháza 2008 (Collectanea Athanasiana I/1).

⁷ HODINKA, *Okmánytár*, i. m. 297–299.

alapot nélkülöző – információt adta, hogy Magyarországon minden görögkatolikus a kalocsai érsek alá tartozik.⁸ Tény, hogy De Camillisnek életében (1706-ig) Kollonich védelme alatt – kisebb összezördülésektől eltekintve – nem volt különösebb konfliktusa Fenesy, majd pedig Telekesy püspökkel.⁹

Alapvetően változik meg a helyzet De Camillis 1706-ban, illetve Kollonich 1707-ben bekövetkezett halála után. A Rákóczi-szabadságharc éveiben újra felvetődött és zűrzavarhoz vezetett a munkácsi püspök kinevezésének joga. Rákóczi kegyúrként, I. József főkegyúrként, a Szentszék pedig az apostoli vikariátus tényére hivatkozva erőltette a maga jelöltjét. Végül az a Bizánczi György kap megerősítést, akinek Telekesy püspök – elsőként az egri püspökök sorában – 1713-ban helynöki megbízást adott, és akitől hűségesküt kért és kapott.¹⁰ Attól kezdve a munkácsi püspökök kinevezésének menete ezt a forgatókönyvet követte: az egri püspökök helynököt neveztek ki, akiket az uralkodó munkácsi püspöki, a Szentszék pedig apostoli vikáriusi és *in partibus infidelium* címzetes püspöki titulussal látott el.

Önmagában a kinevezésnek ez a módja nem okozott volna különösebb problémát, amennyiben a munkácsi püspök joghatóságának és cselekvési szabadságának gyakorlata a De Camillis-időszak gyakorlatát követte volna. Telekesy utódja, Erdődy Gábor püspök azonban 1715-től egyre szűkítette Bizánczi püspök joghatóságát,¹¹ amit 1718-ban a Propaganda-Kongregáció utasítása is megerősített.¹² Ennek értelmében a görögkatolikus püspök nem szentelhetett papokat és nem építhetett templomokat az egri főpásztor engedélye nélkül, illetve a görögkatolikusokat kötelezték az egyházi ünnepek Gergely-naptár szerinti megünneplésére.

Róma tehát szentesítette a Kollonich Lipót által bevezetett gyakorlatot, elfogadva és osztva azt az álláspontot, mely szerint a

⁸ Uo., 285–287.

⁹ VÉGHSEŐ, „...mint igaz egyházi ember...”, i. m., 140–142.

¹⁰ HODINKA, *Történet*, i. m., 497.

¹¹ Uo., 582–586.

¹² Uo., 589.

görögkatolikus közösségek nem állnak készen az önállóságra, s szükségük van a latin egyház kormányzására és ellenőrzésére.

Az 1718-ban kiadott szentszéki rendelet mintegy három évtizedre konzerválta az állapotokat. Bizánczi püspök utódai, Olsavszky Simon, Blazsovszki György és Olsavszky Emmánuel¹³ a kialakult rend szerint kapták kinevezésüket és tevékenykedtek az egri püspök szoros ellenőrzése alatt. A helyzeten Barkóczy Ferenc 1747-ben változtatott azzal a rendeletével, mellyel a görögkatolikus parókusokat a helyileg illetékes latin plébánosok helyettesévé fokozta le, ami többek között súlyos következménnyel járt a papság megélhetése szempontjából. Ugyanekkor Olsavszky püspököt rituális püspökké nevezte ki és gyakorlatilag megfosztotta minden joghatóságától.¹⁴ Barkóczy püspök intézkedésének hátterében az ezekben az években lefolytatott vizitáció tapasztalatai állnak,¹⁵ melyek révén megerősödött benne az a meggyőződés, mely elődeit is vezette: a görögkatolikusok egyházi életének szintje, minősége még mindig messze áll a tridenti normáktól és a modern felekezetiség ismerveitől, ezért a felügyeletüket, irányításukat szorosabbá kell fogni.¹⁶ Ha a maguk útját járják, akkor az előbb-utóbb a hitbeli kérdésekben való önállósodásra fog vezetni, vagyis lényegében magát az uniót veszélyezteti. Mária Terézia már nem osztotta azt az elképzelést, mely a probléma egyetlen megoldásaként az ellenőrzés és az elfojtás fokozását tartotta, s a görögkatolikus papság tiltakozását felkarolva

¹³ A két Olsavszky püspök munkásságához: Irenej KONDRATOVIČ, *The Olšavský bishops and their activity*, Slovak Studies III, Cyrillo-Methodiana, Roma 1963, 179–198. Olsavszky Emmánuelhez: Michael LACKO, *Documenta spectantia regimen episcopi Mukacevensis Michaelis Manuelis Olsavsky: 1743–1767*, *Orientalia Christiana Periodica*, 25 (1959) 53–90. M. LACKO, *The Pastoral Activity of Manuel Michael Olsavsky Bishop of Mukačevo*, *Orientalia Christiana Periodica*, 27 (1961) 150–161.

¹⁴ HODINKA, *Történet, i. m.*, 598–599.

¹⁵ A vizitáció jegyzőkönyve: Joann DULISKOVIČS, *Isztoricieszkije cserti Ugroszskich*, III, Ungvár 1877, 139–147.

¹⁶ Barkóczy kiadatlan instrukciója a görögkatolikus papságnak: VÉGHSEŐ Tamás, *Barkóczy Ferenc egri püspök kiadatlan instrukciója az Egri Egyházmegegye területén élő görögkatolikusok számára (1749)*, Nyíregyháza 2012 (Collectanea Athanasiana II/2).

az intézkedés visszavonására kényszerítette Barkóczy püspököt. Elrendelte azt is, hogy a Helytartótanács kövesse figyelemmel a konfliktus alakulását.¹⁷ Egyúttal a probléma megoldásának alternatívájaként Egerben Mária Terézia támogatásával megindul a görögkatolikus papok képzése.¹⁸ 1744-ben ugyan Olsavszky püspök is létrehozott Munkácson egy iskolát, melyben felszentelt papok is tanultak, de ez nem papnevelő intézet volt. Annak megteremtésére az egri püspök vikáriusaként önálló jövedelem híján esélye sem volt. 1754-től az egri szemináriumban a Mária Terézia által biztosított évi 1200 forint segítségével saját rítustanár vezetése alatt hat görögkatolikus papnövendék tanulhatott. Tekintve, hogy ebben a korszakban 5–600 görögkatolikus pap működött a térségben, az egri képzés önmagában nem számolhatta fel a papképzés hiányosságait. Ugyanakkor az esztergomi érsekek által a szepességi parókiákról származó tehetséges görögkatolikus ifjakkal a nagyszombati egyetemen biztosított képzési lehetőséggel együtt az egri ösztöndíjak legalább a görögkatolikus vezetői elit képzésének kereteit garantálták.¹⁹

Amikor tehát Eszterházy Károly megérkezett Egerbe a görögkatolikus kérdésben egy több évtizedes gyakorlatot talált, amit a görögkatolikus közösségek és klérus elmaradottságával indokoltak. Ugyanakkor elődeinek munkásságában nem sok nyomát fedezhette

¹⁷ HODINKA, *Történet, i. m.*, 607.

¹⁸ A 18. századi görögkatolikus papképzés összefoglalása: UDVARI István, *A munkácsi egyházmegye oktatásügye a XVIII. században*, = *Örökség és küldetés, 1950–2000. a Nyíregyházi Görög Katolikus Papnevelő Intézet és a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola alapításának 50. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia anyaga: 2000. október 2–3.* szerk. JANKA György, Nyíregyháza, 2001, 71–81. Újabban: VÉGHSEŐ Tamás, *A papképzés ügye a munkácsi görög katolikus püspökségben a 17. században*, = *Eruditio, sapientia et virtus. Tanulmányok Bitskey István professzor 70. születésnapjára*, szerk. IMRE Mihály, OLÁH Szabolcs, FAZAKAS Gergely, SZÁRAZ Orsolya, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011. 555–561.

¹⁹ Peter ŠOLTÉS, *A papság reformja a Munkácsi Egyházmegyében a 18. században*, = VÉGHSEŐ T., (ed.): *Symbolae. Ways of Greek Catholic heritage research. Papers of the conference held on the 100th anniversary of the death of Nikolaus Nilles*, Nyíregyháza 2010 (Collectanea Athanasiana I/3), 231–245.

fel azon törekvéseknek se, melyek ennek az elmaradottságnak a felszámolására irányultak volna.

Eszterházy püspök maga is a szoros ellenőrzést tartotta elsődleges szempontnak. 1763 márciusában felújította Barkóczy 1747-es rendeletét, amit akkor az uralkodó visszavonatott, Olsavszky Emmánuel joghatóság nélküli rituális püspökké nevezte ki, sőt újdonságként azt is bevezette, hogy a protestáns–görögkatolikus vegyes házasságok esetén a római katolikus plébános az illetékes.²⁰

Eszterházy püspök intézkedése újabb indulatokat váltott ki, de ezúttal a szokásos tiltakozást, beadványok-ellenbeadványok áradatát egy új jelenség is kiegészítette, ami a bécsi udvart határozott lépésre ösztönözte.

A görögkatolikus egyházak létrejöttét és fejlődését végigkíséri az unióellenes mozgalom. A Rómával való egységet elutasító ortodox közösségek figyelemmel követik a görögkatolikus egyházak sorsát és megragadták az alkalmakat arra, hogy az unió hátrányaira felhívják a figyelmet. Ilyen alkalommá vált az egri egyházmegyében egyre súlyosbodó konfliktus, melynek során az ungvári unió feltételei (köztük az önálló egyházszerkezetre vonatkozó) egyre nyilvánvalóbb módon sérültek. 1765-ben a munkácsi egyházmegye legnagyobb lélekszámú közösségében, a hajdúdorogi parókián a karlócai szerb metropolita ösztönzésére unióellenes mozgalom alakult ki, mely egészen addig fajult, hogy a magyar nyelvű görögkato­licizmus későbbi fellegvárának előjárósága kinyilvánította szándékát az unió elhagyására és a karlócai metropolia­hoz való csatlakozásra.²¹ A bécsi udvar csak császári biztos kirendelésével tudta helyreállítani a város békéjét. Az eset, s a régió más településeiről érkező hírek hatására Mária Teréziában megérlelődött a döntés, hogy a konfliktust a munkácsi egyházmegye kánoni felállításával véglegesen rendezze.²²

²⁰ HODINKA, *Történet, i. m.*, 606.

²¹ A hajdúdorogi események legújabb feldolgozása: JANKA György, *Bacsinszky András hajdúdorogi évei*, = *Bacsinszky András munkácsi püspök (1772–1809). A főpásztor halálának 200. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai*, Szerk. VÉGHSEŐ Tamás, *Collectanea Athanasiana* I/6, nyomdában.

²² JANKA György, *A munkácsi egyházmegye felállítása*, *Athanasiana* 4 (1997) 57–81.

Ugyanezt a véleményt fogalmazta meg egyébként Eszterházy püspök testvére, Eszterházy Ferenc kancellár is.

A munkácsi egyházmegye kánoni felállítására tett első kísérlet 1766/67-ben meghiúsult.²³ Mária Terézia római ügyvédei De Angelis és Coquelinus hiába alapozták érvelésüket arra, hogy a görögkatolikusok latin főpásztor alá rendelésével az unió egyik feltétele sérül, s ezt egy önálló görögkatolikus egyházmegye szabályszerű felállításával orvosolni kell, XIII. Kelemen pápa Eszterházy püspök érvelését fogadta el, aki a XII. egyetemes zsinat Quoniam kezdetű határozatára, illetve IV. Piusz pápa *Romanus pontifex* kezdetű bullájára hivatkozott. Ezek kimondták: a görög szertartásúak annak a latin szertartású püspököknek a joghatósága alá tartoznak, melynek területén élnek.

XIII. Kelemen pápa elutasító álláspontja nem tántorította vissza Mária Teréziát. A következő évek történései pedig ismét sürgetővé tették a probléma megoldását. Az elutasító római döntés nyilvánosságra hozatala előtt néhány nappal Olsavszky püspök meghalt. Utódjaként 1768-ban a Szentszék Bradács Jánost²⁴ nevezte ki apostoli vikáriusnak, akit Mária Terézia arra utasított, hogy jelenjen meg Eszterházy püspöknél és törekedjen a békés rendezésre. A találkozóra 1769 szeptemberében került sor, s egyáltalán nem volt békés. Bradácsot harminc pap is elkísérte, mivel Eszterházy püspök jelét adta, hogy a Rómában elért győzelmét a görögkatolikusok fölötti ellenőrzés újabb szigorítására kívánja felhasználni. Közvetlenül nem is volt hajlandó Bradács püspökkel levelezni: a neki szóló utasításokat a munkácsi római katolikus plébánosnak címezte, akinek két tanú jelenlétében kellett azt átadnia. Bérmaútján görögkatolikus

²³ A munkácsi egyházmegye felállítására vonatkozó, a Vatikáni Titkos Levéltárban őrzött forrásokat Alexander BARAN adta ki: *Monumenta Ucrainae Historica*, XIII, Romae 1973.

²⁴ Athanasius PEKAR, *Bishop John Bradac the last Basilian in the Mukacevo episcopal See (1732–1772)*, Cura Consilii, 1983, 130–152. UDVARI István: *Bradács János püspök művelődéstörténeti jelentősége* = U. I., *Ruszinok a XVIII. században. Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok*, Vasvári Pál Társaság Füzetei. 9. Nyíregyháza, 1994. 187–190.

gyerekeket is megbérmált, ami a bizánci hagyomány újabb megsértése volt.

A találkozón heves szóváltás alakult ki Eszterházy püspök és Bradács János között, aki megtagadta a hűségeskü letételét, s papjaival megállapodás nélkül távozott. Nem sokkal később a konfliktus tovább fokozódott azzal, hogy a görögkatolikus papnövendékek egy éjszaka megszöktek az egri szemináriumból és Munkácsra mentek püspökhöz.

A görögkatolikus püspök és papjai Mária Terézia segítségét kérték, aki 1770 májusában római ügyvédei útján újabb kérvényt terjesztett be immáron XIV. Kelemen pápához a munkácsi egyházmegye felállítása érdekében. Az ügyvédek ekkor már ismerték Eszterházy püspök jogi érvelését, s annak állításait más szentszéki dokumentumok rendelkezéseivel cáfolták, mint például X. Leó *Accepimus* kezdetű bullája, mely kimondja, hogy a görög szertartásúak a görögök felett, a latin szertartásúak pedig a latinok felett gyakorolnak joghatóságot.

A jogi érvelés mellett ugyanannyira fontos volt Mária Terézia erélyes fellépése, aki kilátásba helyezte azt is, hogy a Szentszék halogató vagy elutasító álláspontja esetén saját jogkörében eljárva rendezzi a kérdést. XIV. Kelemen pápa – immáron Eszterházy püspök meghallgatása nélkül – 1770 novemberében tudatta Mária Teréziával, hogy kész megadni jóváhagyását. A majd egy évig tartó tárgyalások után 1771. szeptember 19-én adta ki az *Eximia regalium* kezdetű bullát, mellyel felállította a munkácsi egyházmegyét.

A szentszéki döntéssel lezárult egy súlyos konfliktusokkal terhelt időszak. A görögkatolikusok kikerültek az egri főpásztor joghatósága alól, s egyházmegyéjük az esztergomi érseki tartományba került besorolásra. Egy új korszak kezdődött, melynek választ kellett adnia egy fontos kérdésre: Kinek volt igaza? Igaza volt-e Eszterházy püspöknek és elődeinek, amikor azt feltételezték, hogy a görögkatolikusok nem állnak készen az önálló egyházszerkezetre, s annak megadása elvezetne a hitbeli kérdésekben való önállósodásra és vég eredményben a katolikus egyházzal való egység megbontására? A munkácsi egyházmegye önálló életének alakulása Bradács János utódja, az őt 1772-ben követő Bacsinszky András püspök idején

rácáfol a korábbi félelmekre.²⁵ Az uralkodó gondoskodásából megfelelő anyagi eszközökkel ellátott Bacsinszky püspök tudott élni a lehetőséggel, és az egyházmegye intézményrendszerét harminchét évig tartó püspöksége idején sikeresen kiépítve és elindítva a papság reformját megerősítette a görögkatolikus egyházat az Apostoli Szentszékkal való egységben. Az önállóság tehát éppen a katolikus egyházhoz való kötődést erősítette.

Véleményem szerint Eszterházy püspök abban tévedett, hogy nem vette figyelembe a görögkatolikus egyházban a 18. század harmincas–negyvenes éveitől kezdődő változásokat, melyek eredményeként kialakult egy jól képzett papi réteg, igaz ők elsősorban a Szepességből (tehát nem az egri egyházmegye területéről) származtak.²⁶ Míg Bizánczy és Blazsovszky püspökök képzettsége inkább átlagosnak nevezhető, a két Olsavszky, majd Bradács és Bacsinszky püspökök már kiemelkedő képességű és képzettségű papok voltak, akik számára az önállóság nem nyomasztó és veszélyekkel teli teher, hanem lehetőség lett volna, illetve lett a további fejlődésre.

²⁵ UDVARI István: *Bacsinszky András püspök a ruszin felvilágosodás képviselője* = U. I., *Ruszinok a XVIII. században. Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok*, Vasvári Pál Társaság Füzetek. 9. Nyíregyháza, 1994. 196–215. A Bacsinszky-korszakot bemutató tanulmánykötet: *Bacsinszky András munkácsi püspök (1772–1809). A főpásztor halálának 200. évfordulóján rendezett konferencia tanulmányai*, Szerk. VÉGHSEŐ Tamás, *Collectanea Athanasiana* I/6, nyomdában.

²⁶ ŠOLTÉS, *i.m.*, 238.